

בענין בל תאחר לאלתר או אחרי ג' רגלים

עיין בר"ן ובפי' הרא"ש, רשב"א. ר"ן מס' ר"ה ו. חי' רעק"א כאן. חידושי הגרנ"ט מח'.

הר"ן על הרי"ף מסכת ראש השנה דף א עמוד ב

וצדקה מיחייב עלה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים. פירוש בבל תאחר והקשו התוספות דהא תניא בבב"א בגמרא חייבי חרמים וכו' וצדקות ומעשרות כיון שעברו עליהם ג' רגלים עובר בבל תאחר אלמא לצדקה נמי ג' רגלים בעינן ותימצו דההיא בדליכא עניים ולא מיחייב לאהדורי בתרייהו עד ג' רגלים והא דרבא כגון דקיימי עניים הכא ומדבריהם אתה למד דכל שעברו ג' רגלים עליו ולא קיימו עניים גביה מיחייב לאהדורי בתרייהו והרשב"א ז"ל הקשה דא"כ כי היכי דבצדקה מפליגין בין היכא דקיימי עניים ללא קיימי עניים לפלוג נמי בקרבנות ונימא דהיכא דקיימי בבהמ"ק כהנים שיעבור לאלתר בבל תאחר לכך פירש דכי אמרינן צדקה מיחייב עלה לאלתר בעשה הוא דקא אמרינן אבל בבל תאחר בשלשה רגלים תליא מילתא אפילו היכא דקיימי עניים כדתיניא בגמ' וכן פירש ה"ר ישעיה מטראני ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה דמידי תלי במקדש כחייבי הקדשות והקרבנות תלי בג' רגלים ומידי דלא תלי במקדש כצדקה לא תלי ברגלים כלל וליכא פלוגתא בין קיימי עניים ללא קיימי עניים ובין היכא דקאי גבי המקדש כהנים להיכא דלא קאי שהתורה לא נתנה דבריה לשעורים וברייתא הכי קתני דחייבי חרמים וכו' וצדקות ומעשרות וכל אותן השנויין בבב"א כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בבל תאחר ותרתי קמ"ל חדא דבכל הני קאי עלייהו בבל תאחר וכדמוכח בגמ' דאכולהו אזהר רחמנא ואשמועי' תו דליכא חד מינייהו שלא יעבור עליו בבל תאחר כיון שעברו עליו ג' רגלים אבל איפכא לא קאמר שלא יעבור על שום אחד מהם בבל תאחר עד ג' רגלים ומיהו אפשר למטעי בהכי ולפיכך בא רבא ופירש דצדקה מיחייב עליה לאלתר לומר דמאי דתניא צדקה בהדי הנך היינו לומר דבצדקה נמי קאי עלייהו בבל תאחר ומשום דרובייהו דמתנו בבב"א תלו במקדש ובעינן בבל תאחר דידהו שלשה רגלים קאמר בכולהו כיון שעברו ג' רגלים תליא דבצדקה נמי קושטא דמילתא היא דכיון שעברו עליה ג' רגלים עובר בבל תאחר אבל אה"נ דלאלתר נמי מיחייב עליו דהא קיימי עניים ולא במקדש כלל כנ"ל:

ונמצאת למד דכל היכא דקיימי עניים קאי עלה דצדקה בבל תאחר לאלתר והיכא דלא קיימי מסתברא דכיון דעבדי צריכותא בגמ' ומוקמינא תרי קראי חד לאפרשיה ולא אקרביה וחד לאמר ולא אפרשיה משמע דכל היכא דלא קיימי עניים צריך להפריש מה שנדר ומניח אצלו עד שיבאו עניים אבל לחזר אחריהם אין לנו וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות מתנות עניים והרוצה לעמוד על עקרון של דברים יעין במה שכתבתי בחדושי:

רבי עקיבא איגר מסכת נדרים דף ג עמוד ב

בא"ד מיהו קם לי' בבל תאחר לאלתר וכו' אי מה התם לית' בב"ת עד אחר ג' רגלים וכו'. תמיהני הלא מסקנת הר"ן פ"ק דר"ה דכל מידי דלא תלי' במקדש כמו בצדקה מחויב לאלתר בב"ת, והרי אפי' בסוגי' זו אזיל הר"ן בהך שיטה דהא בסמוך גבי נזר והוא בביה"ק כתב שצריך לצאת מיד וכי לא מפיק קם בב"ת דמשמע דלאלתר עובר בב"ת וכן בהה"י דר"א שטימא עצמו במזיד כ' הר"ן דלוקה וע"כ דעובר לאלתר דאי על השה"י הוי לאו שאין בו מעשה וא"כ הכא בפשוטו [ניח'] דכיון דלא תלי במקדש עובר לאלתר וצ"ע.

חי' הגרנ"ט סי' מ"ח

דהנה יש לחקור בעיקר השיעור של ג' רגלים, האם הוא שיעור בזמן קיום נדרו, והיינו שהתורה קבעה זמן שבמשך אותו הזמן צריך לקיים חיובו, ובכל עת שמקיימו בתוך הג' רגלים, הרי הוא מקיימו בתוך זמנו הראוי, ולאחר ג' רגלים מיד עובר בבל תאחר, דאסור לאחורו אפי' רגע. או דלמא, דבאמת עיקר זמן קיום חיובו הוא תיכף ומיד, ונמצא שמאחר מיד, אלא שמכל מקום איננו עובר בבל תאחר אלא כשמאחר ג' רגלים, ולפי זה השיעור של ג' רגלים, נאמר באיחור ולא בעיקר זמן חיובו, וי"ל שהרא"ש ס"ל דהג' רגלים הוא שיעור באיחור, ולעולם זמן חיובו הוא תיכף, ומ"מ אינו עובר תיכף, דהתורה איננה מחייבת אותו אלא באיחורו ג' רגלים, נמש"ה ס"ל דאף באיחור נזירות טהרה, ג"כ אינו עובר אלא לאחר איחורו ג' רגלים, ואף דכבר מחויב מיד, מ"מ אינו עובר המאחרו אלא לאחר ג' רגלים, אבל הר"ן סובר כצד הראשון, דליכא שיעור באיחור כלל, ושיעור דג' רגלים הוא שיעור בעיקר החיוב, ומשום הכי ס"ל דהיינו רק בסתמא, אבל יכול לקבל בנדרו שזמן חיובו יתחיל תיכף, ובכה"ג כשמאחרו אפי' רגע כבר עבר, דגם על איחור כל שהוא עובר, דבזה לא נתנה שיעור.

